

עדנה גורני

עורכת מדור שירת הסביבה

ציטוט מומלץ

גורני ע. 2022. גן מאיר / נתן
אלתרמן. אקולוגיה וסביבה 13(3):
99-98.

גן מאיר, שנות ה-40 של המאה הקודמת | באדיבות הארכיון העירוני של עיריית תל-אביב-יפו

גן מאיר / נתן אלתרמן

גיליון סתיו 2022 / כרך 13(3) / הפחתת פליטות גזי חממה 15 בנובמבר, 2022

[שירת הסביבה](#)

אם נִזְכָּה וְהִזְמַן הַמְהִיר
לא יאמר לנו פֶּתַע – הֶרְפָּא!
עוֹד נִלְךָ, יְדִידִי,
בְּשִׁבְלֵי גֵן-מֵאִיר,
שְׁעָנִים עַל מְקִלוֹת, עִם עֶרְבָא.
נְהַלֵּךְ בֵּין עֲצִים יִרְקָיִם
שְׁדָרוּרֵי תֵל אָבִיב בְּסִמְעָרְנָה,
וְזִקְנֵינוּ יִהְיוּ אֲרָכִים,
הוּא, וְכֵל עֲצֵמוֹתֵינוּ תֵאמְרָנָה,
הוּא וְכֵל עֲצֵמוֹתֵינוּ, אָחִי,
תְּסַפְרָנָה זִקְנָה נֶאֱנַחַת,
אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהּ קֶצֶת עֶצֶב וּבְכִי,
אֲבָל יֵשׁ בָּהּ גַּם נַחַת, גַּם נַחַת.
כִּי אֶנְחָנוּ נְבִיט בְּעֵצִים
שְׂאִוְרוֹ בְּאוֹר בֵּין-עֶרְבָיִם,

הכרנום בעודם עציצים
והנה... ראשיהם בשמים /
הכרנום בעודם הצעה
בתקציב השנוי בוכוח.
הכרנום בעודם הרצאה,
הרצאה על תקנית הפתוח... /
ועכשו בהדר קומתם
הם ברעש ורעד סבבונו.
השנים שהגביהו אותם
הן אותן השנים שכפפוננו /
אז נשב, ידידי החלוד,
על ספסל מתפורר, בן-גילנו,
נצפור עירונית ממחוז לוד
תקפץ ותצפצף לרגלינו /
היא היתה משאלה עיונית
ועכשו היא קופצת בפעל...
היא אחד מסעיפי התכנית
שיצאו, שיצאו אל הפעל /
והשלט ממול יאדים:
"לא לקטף", "לא לדרך"... ונאנחנו
אז נזכר איך היינו טרודים
ולקטף לנו פרח שכחנו /
ונערות שטילו פה אי-אז
בשנים רחוקות, בין-ערבים,
הן תשבנה באור המופז
ותסרגנה לנכד גרבים /
וסביב נערות אחרות
זרעונים תפצחנה פצח...
כי בגן מתחלפים הדורות
והגן מעמיק וצומח /
והעיר הגדולה, הצעירה,

שבתוך נהר יעקבנה,
מתנשא, כמו גן סוערה,
נאין כוח אשר יעקבנה /
אז נביטה, רעי ואחי,
זה בזה, בבת-צחוק משתכחת,
אשר יש בה קצת עצב וכבי,
אבל יש בה גם נחת, גם נחת /
נאט אט, מזקנה וחלשה,
את ראשינו נצניח על ברך,
וילדים יקרבו בלחישה
וואמרו: הוא נרדם, התרח...

בין המילים

גן מאיר, 2020 | צילום: ברק ברינקר, באדיבות הארכיון העירוני של עיריית תל-אביב-יפו
שירו של נתן אלתרמן 'גן מאיר', שהתפרסם בטור השביעי, בעיתון 'דבר', בתאריך 17.3.1944, מתחיל בתקווה להלך בשבילי גן מאיר, שתוכנן להיות "גן עשיר בעצי אורן שיטהרו את האוויר ויבראוהו, עצי תומר כזקיפים על המשמר, רחבה לפסלים, אגם מים, פינות מרגוע". כך ראה בעיני רוחו את הגן הצייר אהרון הלוי, שזכה במקום ראשון בתחרות לתכנון הגן, שעיריית תל-אביב צתה להעניק לראש העיר האהוב מאיר דיזנגוף לרגל יום הולדתו ה-70.

לא בכדי מתאר אלתרמן בשיר הליכה בגן בין עצים וקנים בעתיד רחוק. אם נזכה, נטייל בגן כשנהיה זקנים נשענים על מקלות, רמז לסחבת הארוכה שהייתה קשורה להקמת הגן העירוני הראשון בתל-אביב. למעשה, השיר הוא יותר על בירוקרטיה מאשר על גן.

תוכניתו של הלוי לא מומשה, בין השאר בשל התנגדותו של דיזנגוף עצמו. בתוכנית חלו עיכובים רבים, והשטח המקורי של הגן צומצם. כאשר החלו להתלוצץ בעיתונות כי במקום "גן מאיר" קיבל דיזנגוף את "ביצת מאיר", כתב דיזנגוף מכתב נועם להנהלת עיריית תל-אביב ולסגנו ישראל רוקח, לימים ראש העיר שיחנך את פתיחת הגן. כך נפתח המכתב: "הגיעה השעה שהמשחק הזה ב'גן-מאיר' יחדל". בהמשך הוא מציין: "אם אין כאן רצון רע, הרי יש כאן הזנחה שאין לה כפרה". הוא ממשיך וכותב שאין הוא רוצה ששמו יהיה קשור לגן מאיר "אשר נעשה כבר לדבר המגוחך ביותר בתל-אביב", ומבקש לבטל את ההצעה להקמת הגן.

לא לקשור את שמו למגרש ההוא, ולהודיע על כך בעיתונות.

כמה ימים לפני פרסום השיר פורסמה בדבר' כתבה על פתיחתו החגיגית של גן מאיר ביום הולדתו ה-83 של 'אבי-העיר' מאיר דיזנגוף, שכבר לא היה אז בין החיים, איחור של 13 שנים מהתאריך המתוכנן לפתיחת הגן: "על נטיעת הגן הוחלט ב-10 במארכ 1931, במלאת למאיר דיזנגוף 70 שנה, אבל קניית האדמה התנהלה בעצלתיים, ורק כעבור 5 שנים הקציבה הממשלה (ממשלת המנדט) 5,000 לירות לרכישת הקרקע, ורק ב-6 באפריל 1941 התחילו הנטיעות".

אלתרמן מתייחס במישרין ובהומור לתוכניות ולזמן הממושך שחלף עד מימושן:

כי אָנחנו נְבִיט בְּעֵצִים / שְׂיֵאורו בְּאור בֵּין-עֵרְבִים, / הַכְּרָנוּם בְּעוֹדָם עֵצִיצִים / וְהִנֵּה...
רְאֵשִׁיהֶם בְּשָׂמִים. / הַכְּרָנוּם בְּעוֹדָם הַצֵּעָה / בְּתִקְצִיב הַשְּׁנִי בְּזוֹחוֹ. / הַכְּרָנוּם בְּעוֹדָם
הַרְצָאָה, / הַרְצָאָה עַל תְּכִנֵּית הַפְּתוּחָ...
בסופו של דבר הסעיפים היבשים בתוכנית יהפכו ליצורים חיים:

וְצִפּוֹר עִירוֹנִית ... / ... הִיא הֵיְתָה מְשֻׁאָלָה עִירוֹנִית / וְעַכְשָׁו הִיא קוֹפְצַת בְּפִעַל ... / הִיא
אֶחָד מְסַעֲפֵי הַתְּכִנֵּית / שְׂיֵצְאוּ, שְׂיֵצְאוּ אֶל הַפִּעַל.

שירו של אלתרמן חוזה את השינויים שיחולו בגן. הגן, כלומר הטבע, רק יתפתח ויתעצם, בעוד הנוף האנושי ישתנה – הנשים והגברים יזדקנו, ודור חדש של ילדות וילדים יגיע לגן:

כי בְּגֵן מְתַחַלְפִים הַדּוֹרוֹת / וְהֵגֵן מְעַמִּיק וְצוֹמֵחַ

וכל זה סמל לעיר הצעירה,

שְׂאִין כּוֹחַ אֲשֶׁר יַעֲקֹרְנָה.

גן מאיר השתלב היטב בתוכניתו של פטריק ג'ס, מתכנן הערים הסקוטי, שתכנן ערים גם בקולוניות בריטיות אחרות. תוכנית המתאר הראשונה של תל-אביב, משנות ה-20 של המאה ה-20, הייתה מושתתת על העקרונות של עיר גנים אירופית, ועמדה בניגוד לאיכות החיים הירודה בעיר יפו. גן מאיר עבר מאז גלגולים ומתיחות פנים, וכיום יש בו גם בריכת מים שבמימיה טובלים נופרים ושושנות מים, ורוחצים עורבים ויונים; גינת כלבים, ספרייה שיתופית עירונית, מגרשי משחקים ומתקני כושר ואפילו מרכז קהילתי לפרטי יד שנייה בשם 'בית הנתינה'. הגן מהווה "ריאה ירוקה", מקום שבו מוצאים מפלט מן האספלט מגוון ציפורים, חרקים ושאר בעלי כנף ובעלי חיים אנושיים ולא אנושיים. עצים, צמחים ובעלי חיים הם השכנים שלנו, והם מזכירים לנו שאיננו לבד בעולם ואף איננו מרכז היקום – אנחנו חלק מרשת סבוכה שמקיימת בתוכה אין-ספור יחסי גומלין מורכבים. כך תיאר זאת אריאל הירשפלד (הארץ, תרבות וספרות, 'גן בתיה' 28.10.2022):

"הגן שייך לרוחות ולעננים, לזריחות ולחושך; אנחנו רק מציצים".